

Artykuł pochodzi z archiwalnych zasobów firmy EKO-KONSULT sp. z o.o. 80-557 Gdańsk,
ul. Narwicka 6.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Korzystanie za zgodą firmy EKO-KONSULT biuro@ekokonsult.pl

Kwartalnik „Problemy Ocen Środowiskowych” wydawany cyklicznie w latach 1998 – 2012, przez EKO-KONSULT był jedynym wydawnictwem w Polsce, poświęconym wyłącznie ocenom środowiskowym planowanych inwestycji oraz strategicznym ocenom oddziaływania na środowisko. Dla praktyków OOS, ale również dla osób początkujących może nadal stanowić wartościowe źródło wiedzy np. w zakresie prezentowanych case study i przeglądu stosowanych metodyk - w tym kontekście znaczna część artykułów zachowuje sporo aktualności.

Agnieszka Łopata

Certyfikacja lasów. Pozycja standardów ISO 14001, EMAS i FSC we wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju w gospodarce leśnej

Wprowadzenie

Rosnąca w ostatnich latach świadomość zagrożeń, jakie wiążą się z degradacją środowiska naturalnego, zrodziła popyt na produkty i usługi „ekologiczne”, tzn. takie, które nie przyczyniają się do niszczenia ekosystemu, którego jesteśmy częścią. Sukces tych produktów na rynku zależy w bardzo dużym stopniu od wiarygodności etykiety „eko”. Z tego powodu certyfikacja, czyli weryfikacja, że produkt, usługa czy proces jest wykonany zgodnie z przyjętymi i uznanymi zasadami, stała się ważnym narzędziem ekonomicznym w ochronie środowiska.

Nacisk wielu grup społecznych doprowadził do zapoczątkowania idei certyfikacji zrównoważonej gospodarki leśnej (*ang. sustainable forestry*), czyli takiej, która zaspokaja potrzeby rynku zapewniając równocześnie odnawialność zasobów, zachowanie bioróżnorodności, respektowanie praw robotników leśnych i miejscowej ludności.

Systemy certyfikacji gospodarki leśnej

Istnieją dwa typy norm, według których certyfikacja gospodarki leśnej może zostać przeprowadzona. Pierwszy z nich to **standardy zarządzania środowiskowego reprezentowane przez ISO 14001 i rozporządzenie EMAS**. Stanowią one wskazówkę jak należy pracować ze złożonymi problemami środowiskowymi, dążyć do wyznaczonego przez siebie celu oraz realizować zasadę ciągłej poprawy. Standardy zarządzania środowiskowego nie precyzują specyficznych warunków, które muszą być spełnione oprócz tych wynikających z prawa. Dla ułatwienia wprowadzania normy ISO 14001 do gospodarki leśnej powstał dokument pt.: „Informacja dla organizacji leśnych wspierająca wdrażanie Systemów Zarządzania Środowiskowego według norm ISO 14001 i ISO 14004. ISO/TR 14061:1998” (*tłum. autora*). Ten raport techniczny został opracowany do stosowania wraz z normami ISO 14001 i ISO 14004. Jest dokumentem pomocniczym, stanowiącym łącznik pomiędzy zarządzaniem środowiskowym wg ISO 14001 a szeregiem polityk i działań związanych z gospodarką leśną, łącznie z zasadami zrównoważonej gospodarki leśnej, a także

międzynarodowymi kryteriami i wskaźnikami, które dana organizacja może uwzględnić wyznaczając cele i sposoby ich realizacji w ramach swej polityki środowiskowej.

Drugi typ norm, bardziej popularny w przypadku certyfikacji gospodarki leśnej, to **normy wskaźnikowe (ang. *level standards*)**, reprezentowany np. przez Zasady i Kryteria Dobrej Gospodarki Leśnej FSC. W tym przypadku zdefiniowane są konkretne wskaźniki i działania, które należy osiągnąć i podjąć w gospodarce leśnej, aby certyfikat mógł zostać przyznany.

Zasady i Kryteria FSC uwzględniają również aspekty ekonomiczne i społeczne gospodarki leśnej, a także dają możliwość używania znaku towarowego FSC.

Omówione standardy służą różnym celom, nawzajem się uzupełniają i dlatego mogą być używane równolegle. Norma ISO 14001 i rozporządzenie EMAS są dobrymi narzędziami pomocniczymi we wdrażaniu standardów gospodarki leśnej FSC.

W Szwecji istnieje kilka firm – właścicieli lasów, które posiadają zarówno certyfikat FSC jak i ISO 14001. Osoby odpowiedzialne twierdzą, że wdrożony system zarządzania środowiskowego według serii ISO 14000 był niezwykle pomocny w otrzymaniu certyfikatu FSC.

Oprócz omówionych powyżej, międzynarodowych standardów, powstało kilka niezależnych, krajowych. Wiele z nich łączy elementy ISO i FSC, tak jak inicjatywa indonezyjska LEI - Lembaga Ekolabel Indonesia lub też kanadyjska CSA – Canadian Standards Association.

Szwedzkie stowarzyszenie właścicieli lasów "SÖDRA" odstąpiło od procesu certyfikacji według standardów FSC z zamiarem stworzenia własnej procedury opartej na założeniach EMAS. Nie uzyskała ona jednak uznania na rynku związanym z przemysłem drzewnym.

Rada ds. Dobrej Gospodarki Leśnej - Forest Stewardship Council FSC

Jak dotąd największą popularność zyskał system certyfikacji lasów według Zasad i Kryteriów Dobrej Gospodarki Leśnej FSC.

FSC - Forest Stewardship Council to międzynarodowa organizacja, która powstała z inicjatywy ruchów ekologicznych, społecznych i przedstawicieli przemysłu drzewnego. Celem utworzenia tej organizacji było opracowanie wiarygodnego systemu certyfikacji obszarów leśnych. Obecnie w skład FSC wchodzi 369 członków z 52 krajów*. Każdy należy i działa w ramach jednej z trzech grup: ds. środowiskowych, społecznych i ekonomicznych. Wynikiem współpracy tych grup są Zasady i Kryteria Dobrej Gospodarki Leśnej FSC (ang. *FSC Principles and Criteria*). Mówią one o tym jak należy prowadzić gospodarkę leśną by była ona ekonomicznie uzasadniona, poprawna ekologicznie i korzystna dla społeczności lokalnych.

* luty 2000

Zasady Dobrej Gospodarki Leśnej FSC

1. Zgodność z prawem i zasadami FSC- gospodarka leśna powinna uwzględniać wszelkie obowiązujące w danym kraju przepisy, traktaty i porozumienia oraz być zgodna ze wszystkimi zasadami i kryteriami FSC.

2. Prawa i obowiązki wynikające z tytułu własności i użytkowania - prawo do posiadania i użytkowania ziemi oraz zasobów leśnych powinno być jasno określone, udokumentowane i posiadać moc prawną.

3. Prawa ludności rdzennej - prawa rdzennej ludności do posiadania, użytkowania i gospodarowania terenami, gruntami oraz zasobami leśnymi powinny być respektowane.

4. Współpraca z miejscową społecznością i prawa pracowników - gospodarowanie zasobami leśnymi powinno utrzymywać lub poprawiać warunki socjalno-bytowe robotników leśnych i miejscowej ludności.

5. Korzyści z lasu - gospodarka leśna powinna prowadzić do efektywnego wykorzystania różnorodnych produktów i usług leśnych dla zapewnienia zarówno dobrej kondycji ekonomicznej jak i szerokiego zakresu korzyści środowiskowych i społecznych.

6. Oddziaływanie na środowisko - gospodarka leśna powinna chronić różnorodność biologiczną, zasoby wodne, gleby, unikatowe i wrażliwie ekosystemy i walory krajobrazowe, a dzięki tym działaniom utrzymywać funkcje ekologiczne oraz integralność lasu.

7. Plan urządzenia - plan urządzenia lasu powinien być sporządzany, wdrażany oraz uaktualniany. Powinien jasno definiować długofalowe cele urządzenia i środki do ich osiągnięcia.

8. Monitorowanie i ocena - należy prowadzić monitorowanie w celu dokonania oceny kondycji lasu, ilości pozyskanych produktów leśnych, kontroli pochodzenia produktu (ang. *chain-of-custody*), działań gospodarczych, oraz ich wpływu społecznego i środowiskowego.

9. Utrzymanie lasów o szczególnej wartości dla ochrony przyrody - działalność gospodarcza w lasach o szczególnym znaczeniu dla przyrody powinna służyć utrzymaniu lub wzmocnieniu tych cech, które tworzą tę wartość.

10. Plantacje - plantacje należy planować i prowadzić zgodnie z Zasadami i Kryteriami FSC 1-10. Powinny stanowić uzupełnienie gospodarki leśnej oraz odciążać lasy naturalne i wspierać ich odnowę i ochronę.

FSC jako organizacja nie przeprowadza certyfikacji lasów. Daje akredytację firmom certyfikującym, które na podstawie Zasad i Kryteriów FSC opracowują własny program certyfikacji. Obecnie akredytację FSC posiada 7 firm (tablica1), a 7 dalszych złożyło wniosek o jej przyznanie*.

Tablica 1. Firmy certyfikujące, akredytowane przez FSC

L.p.	Firma certyfikująca	Program	Kraj pochodzenia
1.	SGS Forestry	QUALIFOR	Wielka Brytania
2.	Soil Association	Woodmark	Wielka Brytania
3.	Rainforest Alliance	Smartwood	Stany Zjednoczone
4.	Scientific Certification Systems (SCS)	Forest Conservation Program	Stany Zjednoczone
5.	SKAL	SKAL Forestry Program	Holandia
6.	Institut für Marktökologie (IMO)		Szwajcaria
7.	Silva Forest Foundation	Silva Forestry Program	Kanada

Standardy FSC dotyczą wszystkich rodzajów lasów i mogą być stosowane na całym świecie. Jednak z uwagi na duże zróżnicowanie lasów oraz inne aspekty wpływające na gospodarkę leśną, wiele państw, m.in. Szwecja, Niemcy, Wielka Brytania i Belgia, zdecydowało się na stworzenie własnych, krajowych standardów opartych na Zasadach i Kryteriach FSC i zaakceptowanych przez FSC. Firmy certyfikujące mają obowiązek stosować standardy krajowe, gdy takowe istnieją. W przeciwnym wypadku dostosowują standardy międzynarodowe, uwzględniając odpowiednie, stosowane w danym kraju prawa, przepisy i uwagi z konsultacji społecznych.

Certyfikat kontroli pochodzenia produktu (ang. *chain-of-custody certificate*) FSC

Aby konkretny wyrób mógł nosić znak FSC, produkująca go firma musi posiadać certyfikat kontroli pochodzenia tego produktu. Przyznanie certyfikatu oznacza, że przeprowadzona została kontrola całego procesu powstawania i dystrybucji począwszy od transportu certyfikowanego drewna do tartaku, poprzez przetwarzanie w tartaku, obieg surowca w dalszych etapach produkcji, skończywszy na sprzedaży i dystrybucji. Celem kontroli jest sprawdzenie, czy na każdym etapie nie następuje mieszanie drewna certyfikowanego z niecertyfikowanym.

* czerwiec 2000 r.

Symbol FSC na produkcie oznacza, tylko i wyłącznie, że drewno zużyte do jego produkcji pochodzi z dobrze gospodarowanego lasu. Dany wyrób może być złej jakości a jego proces produkcyjny silnie oddziaływać na środowisko, a mimo to produkt taki ma prawo nosić symbol FSC.

Logo FSC

Elementy procesu certyfikacji Dobrej Gospodarki Leśnej FSC

W każdym programie przebieg procesu certyfikacyjnego odbywa się według następujących etapów:

1. Faza przygotowawcza: - organizacja chcąca poddać się certyfikacji informowana jest o warunkach jej przeprowadzenia. Przed przystąpieniem do głównej fazy certyfikacji, dana organizacja może przeprowadzić audyt wewnętrzny, w celu upewnienia się, czy podola postawionym przed nią wymaganiom. Jeśli tak, zgłasza się do akredytowanej jednostki certyfikującej z prośbą o przeprowadzenie certyfikacji.
2. Faza główna:
 - a) Ocena wstępna (ang. *pre-assessment*) – przedstawiciele firmy certyfikującej sprawdzają, czy zasady i stawiane wymagania są zrozumiałe dla organizacji certyfikowanej, identyfikują obszary leśne, dokumentację gospodarki leśnej i inne aspekty wymagające ewentualnej poprawy przed przystąpieniem do oceny głównej;
 - b) Konsultacja (ang. *public consultation*) z osobami lub organizacjami, których gospodarka prowadzona na danym terenie dotyczy w sposób bezpośredni lub pośredni (organizacje pozarządowe, związki zawodowe pracowników leśnych, ludność miejscowa);

- c) Ocena właściwa (ang. *main assessment*) – prowadzona przez grupę audytorów, która ocenia sposób prowadzenia prac leśnych, dokumentację, przeprowadza rozmowy z pracownikami i innymi zainteresowanymi stronami (np. organizacjami ochrony przyrody);
 - d) Niezależna ekspertyza (ang. *peer review*) – grupa niezależnych ekspertów ocenia raport sporządzony na podstawie oceny właściwej;
 - e) Certyfikacja i rejestracja (ang. *certification and registration*) – jeśli opinia ekspertów jest pozytywna certyfikat zostaje przyznany. Jest on ważny zwykle przez 5 lat.
3. Oceny okresowe (ang. *surveillance*) – rutynowe kontrole wykonywane w okresie ważności certyfikatu.

Koszty certyfikacji zależne są od wielu czynników. W Europie cena certyfikacji 1 hektara lasu waha się od 0,05 do 0,50 USD.

Certyfikacja FSC lasów w Polsce

Powierzchnia lasów w Polsce: 8 813 000 ha - 28,2 % pow. kraju

- lasy państwowe - 78,5 %

- lasy prywatne, w tym osób fiz., gminne, spółdzielcze i in. - 19,5 %

- Parki Narodowe - 2%

(źródło: Lasy Państwowe - „Raport o stanie lasów 1998” Warszawa, czerwiec 1999)

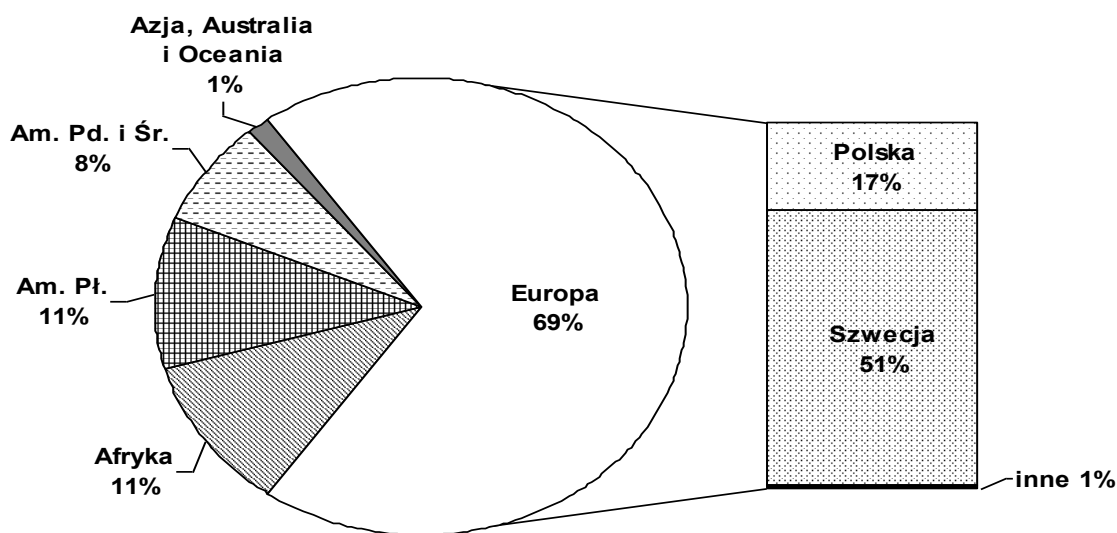
Certyfikacja w Polsce zaistniała dzięki inicjatywie i funduszom firm brytyjskich, importującym polskie drewno i wyroby drewniane. W Wielkiej Brytanii istnieje bowiem grupa kupców o nazwie „95+ GROUP” zrzeszająca ponad 90 przedstawicieli przemysłu drzewnego, którzy zobowiązali się wspierać zrównoważoną gospodarkę poprzez zakup drewna wyłącznie z lasów certyfikowanych.

Grupa kupców (ang. *Buyers' group*) – stowarzyszenie firm reprezentujących przemysł drzewny, które zobowiązały się wspierać idee zrównoważonej gospodarki leśnej i jej certyfikacji poprzez kupno wyłącznie drewna certyfikowanego.

- ✓ w Europie, Ameryce Północnej i Australii istnieje około 10 takich grup;
- ✓ w sumie ponad 600 firm tworzy międzynarodową sieć Grup Kupców - The Global Forest and Trade Network;
- ✓ w Europie, największy udział w obrocie drewnem w danym kraju mają grupy kupców w Danii (40%) i Wielkiej Brytanii (20%);
- ✓ zobowiązanie do kupna drewna certyfikowanego przez Grupy Kupców w Szwecji pozwoliło na tak korzystną sprzedaż drewna przez dwóch największych właścicieli lasów: AssiDomän i Kõrsnas, że całkowite koszty certyfikacji zwróciły się w ciągu 8 miesięcy.

Do chwili obecnej certyfikat dobrej gospodarki leśnej FSC otrzymało 7 Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych: Szczecinek, Gdańsk, Katowice, Kraków, Wrocław, Szczecin i Białystok, w sumie około 3,5 mln ha lasów*. Ilość ta stawia Polskę na drugim miejscu na świecie pod względem powierzchni leśnych z certyfikatem FSC (rys.1).

* kwiecień 2000

Rys. 1 Certyfikacja wg standardów FSC na świecie.

Liczba ta może ulec zmianie, ponieważ przygotowywane są certyfikacje kolejnych Regionalnych Dyrekcji LP. Certyfikat kontroli pochodzenia produktu FSC posiada w Polsce 56 firm przetwórstwa drzewnego.

Wszystkie certyfikacje gospodarki leśnej i kontroli pochodzenia produktu zostały przeprowadzone przez firmę SGS Forestry w ramach programu Qualifor.

Pomimo, że w Polsce tak wiele lasów otrzymało już certyfikat dobrej gospodarki leśnej FSC, to jednak wydaje się, że informacja na ten temat jest bardzo skromna. Nie wiedzą o certyfikacji lasów organizacje społeczne, firmy produkcyjne, sprzedawcy, a przede wszystkim potencjalni nabywcy wyrobów drewnianych, czyli Ci, którzy decydują o powodzeniu idei certyfikacji lasów. Na rynku polskim znajduje się wiele produktów

opatrzonych znakiem FSC. Niestety dla klienta jest to tylko kolejny, nic nie znaczący symbol na etykiecie.

W grudniu 1999 w Jaszowcu k/Cieszyna odbyło się spotkanie osób zainteresowanych certyfikacją lasów w Polsce. Obecni byli przedstawiciele Lasów Państwowych, firm przemysłu drzewnego, organizacji ochrony przyrody, SGS i FSC. Rezultatem spotkania było utworzenie polskiej Grupy Roboczej. Jej zadaniem będzie utworzenie polskich standardów FSC a także przeprowadzenie szerokiej akcji informacyjnej.

Podsumowanie

Dla ochrony lasów można zrezygnować z pozyskiwania drewna. Istnieje opinia, że obecne technologie pozwalają na zastąpienie go innymi, syntetycznymi materiałami. Nie warto jednak zrezygnować z tak wartościowego i przyjaznego człowiekowi materiału. Lepiej skoncentrować swoje wysiłki na stworzeniu takiego systemu gospodarowania w lesie, który pozwoliłby z jednej strony na zachowanie równowagi w tym wrażliwym ekosystemie, a z drugiej zapewnił zaspokojenie popytu na drewno.

Aby certyfikacja przyniosła sukces musi być wiarygodna dla klienta. Wiarygodna, czyli taka, która angażuje wszystkie zainteresowane strony, a więc nie tylko właściciela lasu i firmę certyfikującą, ale także organizacje zajmujące się ochroną przyrody, interesów społecznych, wytwórców, pośredników, sprzedawców itd.

Po to, by certyfikacja lasów w Polsce stała się narzędziem, które służy celom do jakich zostało stworzone, istotna jest wielostronna współpraca, a zwłaszcza włączenie się organizacji pozarządowych. Z pewnością pozwoliłoby to na uniknięcie ewentualnych nieporozumień i kontrowersji wokół certyfikacji gospodarki leśnej.

Mgr inż. Agnieszka Łopata

Katedra Kształtowania i Ochrony Środowiska, Wydział Geodezji Górniczej i Inżynierii Środowiska, Akademia Górniczo-Hutnicza, Kraków

Sporządzono na podstawie m.in.:

1. An Introductory Guide to Forest Certification for Trade Unions. 1998.
<http://homepages.iprolink.ch>;
2. Bass S. Introducing Forest Certification. European Forest Institut;
3. Czech A. Raport ze spotkania założycielskiego polskiej Grupy roboczej FSC. Ustroń - Jaszowiec, 13 grudnia 1999;
4. European Forest Institute. Certification Information Service
<http://www.efi.fi/cis/english/intro.html>;
5. Forest Stewardship Council. <http://www.fscoax.org>;
6. Fuchs, G. QUALIFOR - Ein Programm zur Zertifizierung der forstlichen Bewirtschaftung Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen. 1997;
7. Hofer P. Die internationale Zertifizierungsdiskussion und ihre Wertung. Schweizerische Zeitschrift Für Forstwesen. 1997;
8. Konsultacje z: Anders Lindhe – FSC, Szwecja, Tracey Greenwood – FSC, Wielka Brytania
9. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe. Raport o stanie lasów w Polsce 1998 r. Warszawa, czerwiec 1999. <http://www.lasypanstwowe.gov.pl/index.htm>;
10. WWF Guide to Forest Certification. WWF1997;
11. Wywiad z Eleonore Schmidt - Koordynatorem FSC na Europę Wschodnią i Afrykę, przeprowadzony w dniu 26.08.99 w Krakowie.